
ANN A L E S
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. XLIX, 1

SECTIO H

2015

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Katedra Bankowości

JERZY WĘCŁAWSKI

e-mail: jerzy.weclawski@poczta.umcs.lublin.pl

*Przekształcenia polskiego systemu bankowego
w latach 1989–2014*

The transformation of the Polish banking system in the years 1989–2014

Słowa kluczowe: bank centralny, nadzór finansowy, sektor bankowy, stabilność systemu bankowego

Keywords: central bank, financial supervision, banking sector, banking system stability

Wstęp

System bankowy jest istotnym elementem gospodarki rynkowej, gdyż to wchodzące w jego skład podmioty tworzą pieniądź oraz świadczą usługi pozwalające na krążenie waluty w gospodarce. System bankowy w Polsce uległ na przestrzeni ostatnich dwudziestu kilku lat radykalnym przekształceniom. Przesłanką zmian była, zwłaszcza w pierwszym okresie, transformacja całego systemu społeczno-ekonomicznego, ale w następnych latach wynikały one w coraz większym stopniu z ogólnego wzrostu znaczenia systemów finansowych we współczesnych gospodarkach.

Celem opracowania jest ocena skali i efektów przekształceń systemu bankowego w Polsce w latach 1989–2014. Analiza przeprowadzona w tym zakresie mierzy nie tylko do odpowiedzi na pytania, na czym polegały zmiany i jaki był ich wpływ na gospodarkę, a w szczególności jej rozwój i stabilność, ale także jak pozycjonuje się polski system bankowy na tle innych krajów Unii Europejskiej.

Złożoność systemu bankowego sprawia, że dla dokonania oceny jego przekształceń konieczne jest przyjęcie określonej struktury rozważań. Na potrzeby tego opracowania zastosowano podmiotowy układ analityczny, oparty na rodzajach podmiotów two-

rzających system bankowy. W ramach analizy poszczególnych elementów składowych systemu bankowego starano się odpowiedzieć na następujące trzy pytania:

1. Jaki był punkt wyjścia przekształceń instytucjonalnych i funkcjonalnych?
2. Jakie były efekty zmian i jakie dały one rezultaty, w szczególności na tle innych gospodarek?
3. Jakie otwarte problemy pozostają do rozwiązania w najbliższej perspektywie?

1. Uwarunkowania gospodarcze przekształceń systemowych

W 1989 r., gdy zaczął załamywać się zimnowojenny podział Europy, Polska miała najtrudniejszą sytuację gospodarczą i była najbiedniejszym krajem w Europie Środkowej. Nie była w stanie spłacać zadłużenia zagranicznego, nie miała dostępu do kredytów, załamaniu uległa równowaga gospodarcza – spadał eksport, występowały braki towarów i ogromna inflacja. Dążenie do wyeliminowania tych problemów sprawiło, że tempo i skala zmian okazały się największe właśnie w Polsce. W szczególności musiały one objąć system bankowy, który należał do najbardziej scentralizowanych i najmniej efektywnych elementów gospodarki.

2. Otoczenie zewnętrzne polskiej gospodarki – kontekst unijny

Po upadku poprzedniego systemu oczywistą perspektywą dla Polski stało się dołączenie do wspólnoty państw tworzących Unię Europejską. Z punktu widzenia prowadzonych w tym opracowaniu rozważań istotne jest odwołanie się do dwóch zdarzeń o kluczowym wpływie na przekształcenia systemu bankowego:

- zawarcie w 1991 r. układu ustanawiającego stowarzyszenie między Polską a Wspólnotami Europejskimi [*Układ Europejski...*, 1994]. Uruchomił on proces stopniowego wprowadzania do polskiego prawa regulacji unijnych dotyczących tworzenia i funkcjonowania banków. Pozwoliło to nie tylko na spełnienie formalnych warunków członkostwa w Unii, ale przede wszystkim przenosiło na nasz grunt międzynarodowe standardy w zakresie stabilności banków;
- przystąpienie w 2004 r. do Unii Europejskiej [*Traktat o przystąpieniu...*, 2003]. Oznaczało ono włączenie Polski do jednolitego rynku unijnego, ze wszelkimi konsekwencjami tego rozwiązania w zakresie swobody przepływu kapitału, tworzenia oddziałów, transgranicznego świadczenia usług itd. Jednocześnie sektor bankowy został poddany pełnej konkurencji na wspólnym rynku.

3. Bank centralny – od monobanku do regulatora procesów gospodarczych

Zgodnie z koncepcją gospodarki nakazowo-rozdzielczej cały system bankowy opierał się na monobanku, czyli banku centralnym, który jednocześnie pełnił funkcje banku państwa i banku operacyjnego świadczącego pełny zakres usług dla ludności, przedsiębiorstw i instytucji. Taki system miał zapewniać władzy całkowitą kontrolę nad pieniądzem i obrotem pieniężnym, ale pozbawiony jakiegokolwiek konkurencji był bardzo nieefektywny. Decyzje w zakresie podaży pieniądza i finansowania inwestycji w decydującej mierze wynikały z przesłanek politycznych, a nie ekonomicznych.

Dlatego też jedną z pierwszych zmian, zainicjowanych jeszcze w 1988 r., gdy wśród ówczesnych decydentów zwyciężyło przekonanie o konieczności reform, było stworzenie dwuszczeblowego systemu bankowego, typowego dla gospodarek rynkowych. W tym celu z Narodowego Banku Polskiego wydzielono działalność komercyjną, przekazując ją do dziewięciu utworzonych na bazie 430 oddziałów operacyjnych NBP banków komercyjnych. Zniesiono podmiotowe, przedmiotowe i terytorialne ograniczenia w działalności banków oraz zliberalizowano warunki wejścia do sektora bankowego. Bank centralny stał się bankiem emisyjnym, podmiotem odpowiedzialnym za prowadzenie polityki pieniężnej oraz utrzymanie bezpieczeństwa systemu finansowego [*Transformacja...*, 1997, s. 29, 37].

Przed Narodowym Bankiem Polskim stanęły ogromne wyzwania:

- ograniczenie inflacji,
- przywrócenie zaufania do złotego polskiego,
- stworzenie mechanizmów skutecznej polityki pieniężnej.

We wszystkich tych dziedzinach udało się stopniowo osiągnąć widoczne pozytywne efekty. Inflacja, która jest jednym z największych problemów współczesnej gospodarki i proces jej zwalczania wymaga kompleksowych i długofalowych działań, została sprowadzona z poziomu 585,8% na koniec 1990 r. do wartości jednocyfrowej w 1999 r. (7,3%), a w maju 2014 r. wyniosła -0,1% [*Polska...*, 2014, s. 15]. Wprowadzenie wymiennalności złotego (początkowo jedynie wewnętrznej, opartej na sztywnym kursie 9 500 zł/1 USD, a od 1999 r. zewnętrznej), stopniowe urealnianie stóp procentowych, stworzenie gwarancji dla depozytów bankowych zainicjowało proces przywracania zaufania do waluty krajowej i pozwoliło na przeprowadzenie w 1995 r. jej denominacji według parytetu 1:10 000. Złoty polski, dzięki postępującemu od połowy lat 90. rozwojowi gospodarki, stawał się coraz bardziej stabilny i rosła jego siła nabywcza.

Jednocześnie nastąpiły istotne zmiany systemowe odnoszące się do banku centralnego. Konstytucja z 1997 r. określiła status Narodowego Banku Polskiego jako podmiotu odpowiedzialnego za wartość polskiego pieniądza [*Konstytucja...*, 1997, art. 227]. Uchwalona w tym samym roku Ustawa o NBP nadała mu cechy instytucji niezależnej od innych organów władzy i zobowiązanej do utrzymania stabilnego poziomu cen [Ustawa..., 1997, art. 3]. Wyrazem tej niezależności są zwłaszcza zasady powoływania organów decyzyjnych w zakresie polityki pieniężnej oraz zakaz

finansowania deficytu budżetowego. Rozwiązania te, opierające się na Traktacie o Unii Europejskiej, zbieżne z zastosowanymi w odniesieniu do Europejskiego Banku Centralnego, zapewniają NBP ochronę przed ingerencją polityków w bieżącą politykę pieniężną. Bank centralny przestał w nowej roli emitować pieniądź i skoncentrował się na regulowaniu podaży płynnych rezerw w bankach komercyjnych. Emisja pieniądza stała się domeną tych banków, które poprzez akcję kredytową kierują pieniądź tam, gdzie może być efektywnie wykorzystany.

Przed Polską stoi wynikające z Traktatu z Maastricht zobowiązanie przystąpienia do Unii Gospodarczej i Walutowej i przyjęcia euro. Cztery kraje, które jednocześnie z Polską przystępowały do Unii Europejskiej, Słowacja, Słowenia, Estonia i Łotwa, weszły już do strefy euro, wkrótce dołączy do nich Litwa. W odniesieniu do naszego kraju argumenty ekonomiczne przemawiają przeciwko szybkiemu przyjęciu wspólnej waluty, gdyż euro w określonym stopniu ogranicza suwerenność gospodarczą. Utworzenie strefy euro w dużej mierze stanowiło jednak decyzję polityczną. Być może obecna sytuacja polityczna w Europie Wschodniej sprawi, że ze względu na bezpieczeństwo gospodarcze ponownie kluczowe znaczenie będzie miała tutaj polityka.

4. Nadzór bankowy jako element stabilności sektora bankowego

Wzrost liczby i znaczenia usług świadczonych przez banki od kilku już dziesięcioleci skłania kraje o gospodarkach rynkowych do zacieśniania regulacji dotyczących ich działalności. Przesłanką tych działań jest zapewnienie bezpieczeństwa i stabilności nie tylko sektora bankowego, ale całych gospodarek, na które banki mają, co pokazał ostatni kryzys finansowy, coraz większy wpływ. W związku z tym także w Polsce reforma systemu bankowego objęła powołanie nadzoru bankowego. Zadania te od 1998 r. wykonywała Komisja Nadzoru Bankowego, a po integracji nadzorów nad rynkiem finansowym, co jest procesem postępującym w całej Unii, w 2006 r. przejęła je Komisja Nadzoru Finansowego [Ustawa..., 2006].

Nadzór funkcjonuje na podstawie standardów międzynarodowych ustalanych w ramach Bazylejskiego Komitetu Nadzoru Bankowego, przenoszonych do dyrektyw unijnych, a następnie prawa narodowego krajów członkowskich Unii Europejskiej. Konsekwencja w zapewnieniu przestrzegania tych norm oraz działania nastawione na utrzymanie stabilności sektora bankowego przyniosły pozytywne rezultaty. Jeszcze w latach 1989–2001 doszło do bankructwa 6 banków komercyjnych i 132 banków spółdzielczych [*Kryzysy...*, 2002, s. 244; *Systemy...*, 2005, s. 101]. Od tamtej pory nie odnotowano upadłości banków, a te które miały problemy, zostały skutecznie przeprowadzone przez procesy konsolidacyjne i działania naprawcze. Przede wszystkim jednak sektor bankowy w Polsce zachował wyjątkową stabilność w okresie ostatniego kryzysu finansowego.

Kryzys finansowy skłonił Unię Europejską do powołania do życia nowych struktur nadzorczych, określanym mianem unii bankowej. Wprowadzono nadzór

nad bankami dużymi, to jest grupą 150 największych podmiotów, skupiających 80% aktywów bankowych krajów strefy euro [Unia..., 2013, s. 18]. Na etapie finalizacji są regulacje dotyczące restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji dużych banków. Celem tych rozwiązań jest lepsze kontrolowanie banków o istotnym znaczeniu systemowym i zdjęcie odpowiedzialności z rządów za ich ratowanie w przypadku kryzysu. O tym, jak istotny stanowi to problem, może świadczyć fakt, że aktywa największych banków europejskich przekraczają wartość PKB ich macierzystych krajów (ING – 162% PKB Holandii, HSBC – 120% PKB W. Brytanii, BNP Paribas – 100% PKB Francji [Top 1000...; Eurostat]). W Polsce tymczasem łączne aktywa całego sektora bankowego stanowiły około 85% PKB [Rozwój..., 2014, s. 79].

Przystąpienie do unii bankowej jest obligatoryjne dla krajów strefy euro. Pozostałe mogą w niej uczestniczyć dobrowolnie, ale nie korzystając z pełnych praw. Polska nie podjęła jeszcze decyzji o przystąpieniu do tych struktur.

5. Bezpieczeństwo depozytów bankowych

Trzecim, obok banku centralnego i nadzoru bankowego, elementem sieci bezpieczeństwa systemu bankowego są instytucje odpowiadające za bezpieczeństwo depozytów bankowych. W poprzednim systemie społeczno-ekonomicznym wypłatę oszczędności gwarantowało państwo, jako właściciel wszystkich banków. Rozwiązanie takie nie mogło być utrzymane po 1989 r., gdy zaczęły powstawać, a z czasem dominować banki prywatne. W procesie transformacji systemowej w Polsce stosunkowo wcześniej powołano do życia Bankowy Fundusz Gwarancyjny [Ustawa..., 1994], którego zadaniem jest zapewnienie wypłaty odszkodowań z tytułu utraconych wkładów w przypadku bankructwa banku. Wdrożenie regulacji unijnych spowodowało, że na przestrzeni 20 lat kwota depozytów w pełni gwarantowanych wzrosła z 1 tys. ECU do 100 tys. euro, a więc 100-krotnie, zaś okres wypłaty środków gwarantowanych uległ skróceniu z 3 miesięcy do 20 dni [Unia..., 2013, s. 15]. Instytucja ta umożliwiła 318,8 tys. podmiotom otrzymanie objętych gwarancjami środków w łącznej wysokości 814,4 mln zł, utraconych w wyniku upadłości banków w latach 1995–2001 [Raport roczny..., 2012, s. 25]. Należy wskazać, że BFG przyjął szerszą niż w wielu krajach unijnych formułę działalności, nie ograniczając się do samego gwarantowania depozytów, ale także realizując działalność pomocową mającą nie dopuścić do upadłości banków przeżywających problemy finansowe. W latach 1996–2012 przyniosło to wymierne efekty w postaci wsparcia dla 44 banków komercyjnych i 57 spółdzielczych na łączną kwotę 3 790 mln zł [Raport roczny..., 2012, s. 29]. Można zatem stwierdzić, że zakres bezpieczeństwa depozytów bankowych jest przykładem ewidentnego sukcesu polskiego systemu bankowego. W szeregu krajów unijnych wskaźniki pokrycia depozytów na bazie środków zgromadzonych w instytucjach gwarancyjnych są niższe niż w Polsce.

6. Rozwój sektora banków komercyjnych

Charakterystyczną cechą polskiego systemu finansowego jest jego silne zorientowanie na banki. Wskazuje na to struktura aktywów tego systemu, w której udział banków wynosi blisko 70% [Rozwój..., 2014, s. 12]. Finansowanie sektora prywatnego poprzez emisję akcji bądź papierów dłużnych ma stosunkowo małe znaczenie. Dlatego też zmiany dokonujące się w sektorze banków komercyjnych były silnie odczuwane przez podmioty gospodarcze i klientów indywidualnych. Miały one szeroki zakres, a ich analiza wymaga użycia kilku kryteriów, będących wyznacznikami dla dalszych rozważań.

1) Przekształcenia własnościowe

Do 1989 r. wszystkie banki w Polsce były własnością państwa. Monopol ten został złamany pod koniec tego właśnie roku, gdy licencję na prowadzenie działalności bankowej otrzymał pierwszy podmiot zagraniczny. Kolejne lata to okres powstawania następnych banków z udziałem kapitału zagranicznego oraz przejmowania banków krajowych przez inwestorów zagranicznych. Proces ten w szczególności przybrał na sile w drugiej połowie lat 90., gdy okazało się, że zasoby kapitału krajowego są zbyt ubogie dla zapewnienia szybkiego rozwoju sektora banków komercyjnych. Celem prywatyzacji banków, w tym z udziałem kapitału zagranicznego, było ich dokapitalizowanie, poprawienie efektywności zarządzania, zapewnienie dopływu *know-how* oraz nowych technologii.

Przekształcenia własnościowe doprowadziły do tego, że w Polsce pozostał jeden bank w formie przedsiębiorstwa państwowego (Bank Gospodarstwa Krajowego, wykonujący zadania o charakterze społecznym i ogólnogospodarczym), trzy banki z przewagą kapitału państwowego – Bank Ochrony Środowiska SA, jako bank „z misją”, realizujący zadania proekologiczne, PKO BP SA oraz Bank Poczty. Banki z dominującym kapitałem zagranicznym skupiają 62% aktywów sektora bankowego, przy czym udział ten spadł w ostatnich latach o kilka punktów procentowych [Rozwój..., 2014, s. 81]. Ważne, że większość banków kontrolowanych przez podmioty zagraniczne prowadzi działalność na podstawie polskich przepisów prawnych polskiego, co jest korzystne z punktu widzenia sprawowania nadzoru nad ich działalnością przez władze krajowe.

Odnosząc się do struktury własnościowej w innych krajach unijnych, należy wskazać, że z jednej strony w kilku krajach Europy Środkowej udział inwestorów zagranicznych jest wyższy niż w Polsce (Czechy, Słowacja, Litwa, Estonia ponad 90%), a z drugiej w państwach, których banki zainwestowały w Polsce – znacznie niższy (Niemcy, Włochy, Francja, Hiszpania w granicach 10–15%) [Raport..., 2012, s. 5].

Kwestia udziału inwestorów zagranicznych w polskim sektorze bankowym była niejednokrotnie przedmiotem kontrowersji, co pewien czas powracają postulaty

repolonizacji banków, jednak większe zmiany w tym zakresie od lat nie następują. Z drugiej jednak strony przed przestąpieniem Polski do Unii Europejskiej wyrażano obawy, że spółki córki banków unijnych w naszym kraju zostaną przekształcone w ich oddziały zagraniczne i liczba banków licencjonowanych w Polsce podlegających polskiemu nadzorowi ulegnie radykalnemu ograniczeniu. Prognozy te okazały się nietrafne, a 25 oddziałów banków unijnych ma udział w rynku w wysokości 2,1% [Rozwój..., 2014, s. 79]. Instytucje kredytowe z innych krajów Unii Europejskiej nie zagroziły pozycji banków krajowych, które w latach ostatniego kryzysu były bardziej rentowne niż ich banki matki.

2) Liczba banków i procesy koncentracji

Pod koniec lat 80. w Polsce poza monobankiem – NBP – działało kilka banków specjalnych. Taka ich liczba była zbyt mała, aby zapewnić obsługę powstającej gospodarki rynkowej, a stopień ich koncentracji zbyt wysoki, aby doszło do rzeczywistej konkurencji pomiędzy nimi. Stąd pod koniec 1989 r. rozpoczął się proces, niestety początkowo dość żywiołowego, wydawania licencji. W szczytowym okresie (1993 r.) liczba banków wzrosła do 87, ale później systematycznie spadała, aż do 41 na koniec roku 2013. Należy wskazać, że w tym samym okresie liczba banków spółdzielczych zmniejszyła się z 1663 do 571 [Nadzór..., 2006, s. 35; Wyniki..., 2014].

Spadek liczby banków stanowił odzwierciedlenie procesów koncentracji w sektorze bankowym, które od kilku już dziesięcioleci występują na całym świecie. Poziom koncentracji aktywów bankowych w Polsce mierzony wskaźnikiem CR5 (udział aktywów 5 największych banków w aktywach sektora) wynosi 45% i jest niższy niż średnia unijna, która jest równa 58%. Koncentracja sektora bankowego w Polsce należy do najniższych w regionie i całej Unii Europejskiej (w Niemczech, Luksemburgu, we Włoszech, w W. Brytanii, Austrii kształtuje się na poziomie 35–40%) [Rozwój..., 2014, s. 82].

Procesy fuzji i przejęć doprowadziły do powstania gigantów finansowych, których kontrola, jak wskazano powyżej, sprawia coraz większe problemy władzom państwowym. Także banki polskie rosły, ale nie w takim stopniu jak czołowe podmioty międzynarodowe. Aktywa największego polskiego banku (PKO BP) były w 1996 r. 30 razy mniejsze niż największego wówczas banku na świecie (HSBC). Na koniec 2013 r. aktywa PKO były już 42 razy mniejsze od zajmującego drugą pozycję w rankingu największych HSBC, a 50 razy mniejsze od światowego lidera, czyli chińskiego ICBC [Top 1000...].

3) Potencjał finansujący banków

Banki to przede wszystkim pośrednicy finansowi, których główną funkcją jest finansowanie gospodarki. Zgodnie z obowiązującymi je regulacjami rozmiary ich działalności narażającej bank na ryzyko uzależnione są od wyposażenia w kapitały własne. Polskie banki na przestrzeni ostatniego ćwierćwiecza systematycznie zwiększały swoje fundusze i obecnie są dobrze skapitalizowane. W strukturze ich kapitałów własnych dominują najbardziej bezpieczne fundusze podstawowe (kapitał akcyjny i zatrzymane zyski stanowią około 90% kapitału regulacyjnego). Banki mające siedzibę w Polsce utrzymują optymalne współczynniki wypłacalności na poziomie 15%, dzięki czemu będą mogły bez ograniczania akcji kredytowej spełnić nowe wymogi adekwatności kapitałowej wprowadzone przez regulacje CRD IV/CRR [*Raport o stabilności...*, 2013 s. 98]. O stabilności polskiego sektora bankowego świadczy także korzystny wskaźnik kredytów do depozytów. Na koniec 2012 r. wynosił on w Polsce 107, przy średniej dla strefy euro 110 [*Rozwój...*, 2014, s. 99]. Taka relacja, przy dużym udziale stabilnej bazy depozytowej podmiotów niefinansowych, sprzyja stabilności sektora bankowego.

Chociaż, jak wskazano powyżej, w ostatnich latach zmniejszała się liczba banków, sektor bankowy rósł szybciej niż cała gospodarka. Aktywa banków działających w Polsce wzrosły z 83 mld zł w 1993 r. do 1374 mld zł w na koniec 2013 r., czyli były 16-krotnie większe [*Nadzór...*, 2006; *Sytuacja...*, 2013]. Ich relacja do PKB poprawiła się w tym okresie z 48 do 85%, ale ciągle pozostaje kilkakrotnie niższa niż dla krajów strefy euro, gdzie kształtuje się na poziomie 345% [*Rozwój...*, 2014, s. 13]. Polski sektor bankowy pozostaje zatem relatywnie słabo rozwinięty i jego potencjał finansujący jest dość niski. Z drugiej jednak strony doświadczenia ostatniego kryzysu finansowego wskazują, że sektory bankowe niektórych krajów były zbyt duże w stosunku do rozmiarów realnej gospodarki i ten przerost stał się dla nich poważnym zagrożeniem. W analizowanym okresie banki działające w Polsce przeszło 40-krotnie zwiększyły kapitały własne, co przekłada się na ich bezpieczeństwo, ale także możliwości powiększania aktywów obciążonych ryzykiem. W połowie 2013 r. łączne fundusze własne całego sektora bankowego w Polsce wynosiły 136 mld zł, a więc były kilkakrotnie mniejsze niż największych banków europejskich [*Raport o sytuacji...*, 2013, s. 4].

4) Stopień ubankowienia społeczeństwa

Rozwój instytucjonalny sektora bankowego na przestrzeni ostatniego ćwierćwiecza i zakres świadczonych usług bankowych nie znajdują jeszcze w pełni satysfakcjonującego przełożenia na stopień korzystania z nich przez klientów. Zakres pośrednictwa bankowego, mierzony kredytem dla sektora prywatnego w relacji do PKB, w latach 1990–2010 wzrósł co prawda z 20% do 55%, ale na tle innych krajów europejskich

jest stosunkowo niewielki [*Instytucje...*, 2014, s. 54]. Także dostępność produktów i usług finansowych dla klientów indywidualnych, czyli „wskaźnik ubankowienia”, nie jest w Polsce wysoki. W ciągu ostatnich 25 lat banki rozwinęły i przekształciły swoje kanały dystrybucji. Oprócz tradycyjnych placówek bankowych pojawiły się terminale w punktach sprzedaży, bankomaty, konta internetowe, bankowość mobilna. W latach 1993–2009 liczba placówek bankowych wzrosła z 1400 do 14 159, ale potem zaczęła spadać, przede wszystkim w wyniku rozwoju bankowości internetowej [*Rozwój...*, 2014, s. 82]. Biorąc pod uwagę tendencje zmian w kanałach dystrybucji usług finansowych (wzrost znaczenia kanałów zdalnych), jest to stan satysfakcjonujący. Pod względem liczby bankomatów i POS przypadających na milion mieszkańców Polska zajmuje jednak odpowiednio 19. i 24., a więc dość odległe miejsce w UE [*Rozwój...*, 2014, s. 63]. Jednocześnie nastąpił wzrost liczby rachunków i osiągnęliśmy wskaźnik 1,52 na mieszkańca, tj. średnią europejską [*Porównanie...*, 2012, s. 8]. Nie oznacza to automatycznie dużej aktywności posiadaczy rachunków. Dynamika płatności bezgotówkowych w ostatnich pięciu latach była w naszym kraju wyższa niż w Europie Zachodniej, ale 82% codziennych transakcji dokonywanych jest nadal w gotówce. Średnia roczna liczba transakcji kartą płatniczą na osobę w Polsce wynosi 36 przy średniej europejskiej 79. Konta internetowe ma 12 mln osób, ale jest to jedynie 45% wszystkich rachunków osobistych. Z aplikacji mobilnych korzysta 2,5 mln osób, co w kontekście nowości tej usługi i tempa jej upowszechniania jest wynikiem dobrym. Liczne grupy społeczne są jednak wykluczone finansowo, czy to ze względu na uwarunkowania kulturowe, czy przede wszystkim relatywnie niski poziom dochodów. Nadal około 30% Polaków nie ma konta osobistego i pod względem ubankowienia wyprzedzamy tylko Bułgarię i Rumunię [*Porównanie...*, 2012, s. 11].

5) Etyka w działalności banków

Polityka sprzedażowa, zwłaszcza dużych banków, była jedną z głównych przyczyn wybuchu kryzysu finansowego w 2008 r. Banki krytykowano zwłaszcza za nieetyczne postępowanie i sprzedaż instrumentów często niezrozumiałych dla klientów (produkty strukturyzowane, opcje walutowe, kredyty walutowe). W pogoni za krótkookresowymi zyskami banki zapominały, że są instytucjami zaufania publicznego, i zapłaciły za to utratą zaufania klientów i inwestorów. Także w Polsce wystąpił proces odchodzenia od bankowości relacyjnej, opartej na długoterminowych powiązaniach między bankami oraz ich klientami. Zastępuje je bankowość transakcyjna, związana z każdorazowym negocjowaniem warunków kontraktu. Krajowe banki dopiero ostatnio, pod presją opinii publicznej, a także banku centralnego, zaczynają w większym stopniu wykorzystywać zasady działalności biznesowej opartej na samoregulacji i kodeksach dobrych praktyk [Marcinkowska, 2014, s. 33].

Zakończenie

System bankowy, a w jego ramach sektor banków komercyjnych, był na przestrzeni ostatniego ćwierćwiecza jednym z najszybciej zmieniających się elementów polskiej gospodarki. Efekty tych zmian są w wielu obszarach imponujące – Polska ma najsilniejszy sektor bankowy w tej części Europy. Jednocześnie ciągle widoczny jest duży dystans, jeśli chodzi o etap rozwoju krajowego sektora bankowego w porównaniu do wielu krajów unijnych. Tworzenie od podstaw przepisów prawa i instytucji bankowych, wdrażanie nowych technologii miało tę zaletę, że można było oprzeć się na najlepszych wzorcach i najnowocześniejszych rozwiązaniach. Stąd polski sektor bankowy jest w niektórych dziedzinach liderem w Europie, np. w zakresie wprowadzania nowych technologii i innowacji. Dokonując zestawienia osiągnięć i porażek polskiego systemu bankowego w ostatnim ćwierćwieczu, należy stwierdzić, że niewątpliwie dominują te pierwsze.

Najbardziej pozytywnym elementem jest jednak to, że w okresie realnego testu, jaki stanowił ostatni światowy kryzys finansowy, polski system bankowy okazał się wyjątkowo stabilny i bezpieczny. Inaczej niż w innych krajach nie generował strat i nie był obciążeniem dla podatnika. Zawdzięczamy to zarówno fundamentom prawno-instytucjonalnym, na jakich ten system został oparty, jak i polityce władz prowadzących politykę pieniężną i nadzorczą. Polskie banki są niezbyt duże, ale dobrze skapitalizowane, a przez to bezpieczne.

Przed Polską ciągle stoi jedno z największych pytań gospodarczych i politycznych w ostatnich latach – kiedy przystąpić do strefy euro? W wyniku kryzysu, który wybuchł w strefie, i obaw co do jej przetrwania, plany rządu w tym zakresie zmieniały się już kilkakrotnie. Racjonalne podejście prezentowane ostatnio przez Polskę zakłada zaczekanie na przezwyciężenie tych problemów i dopiero wówczas podjęcie decyzji o akcesji do tego ugrupowania. W najbliższym czasie ważną kwestią będzie także określenie zakresu współpracy naszego kraju w ramach unii bankowej, której kolejne elementy będą uruchamiane od końca 2014 r.

Bibliografia

1. *Instytucje w krajach transformujących się*, K. Szarzec (red.), Global Development Research Group, Poznań 2014.
2. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz. U. 1997, nr 78, poz. 483).
3. *Kryzysy bankowe. Przyczyny i rozwiązania*, M. Iwanicz-Drozdowska (red.), PWE, Warszawa 2002.
4. Marcinkowska M., *Corporate Governance w bankach. Teoria i praktyka*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2014.
5. *Nadzór bankowy 1989–2006*, NBP, Warszawa 2006.
6. *Polska 1989–2014*. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014.
7. *Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2012 r.*, Narodowy Bank Polski, Warszawa, grudzień 2013.

8. *Raport dotyczący optymalnej struktury polskiego systemu bankowego w średnim okresie*, Capital Strategy, Warszawa 31 października 2012.
9. *Raport o stabilności systemu finansowego*, NBP, Warszawa grudzień 2013.
10. *Raport o sytuacji banków w I półroczu 2013 r.*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa 2013.
11. *Raport roczny Bankowego Funduszu Gwarancyjnego za rok 2012*, BFG, Warszawa.
12. *Rozwój systemu finansowego w Polsce w 2012 r.*, Narodowy Bank Polski, Warszawa 2014.
13. *Systemy gwarantowania depozytów w Polsce i na świecie*, W. Baka (red.), PWE, Warszawa 2005.
14. *Sytuacja w sektorze bankowym*, grudzień 2013, www.bfg.pl/sites/default/ (dostęp: 15.04.2014).
15. *Top 1000 World Banks Ranking*, "The Banker" 2013, 1 July.
16. *Traktat o przystąpieniu Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej podpisany 16 kwietnia 2003 r. w Atenach* (Dz. U. 2004, nr 90, poz. 864).
17. *Transformacja bankowości polskiej w latach 1988–1995*, W. Baka i in., Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa 1997.
18. *Układ europejski ustanawiający stowarzyszenie między Rzeczpospolitą Polską z jednej strony a Wspólnotami Europejskimi i ich Państwami Członkowskimi z drugiej strony – sporządzony w Brukseli dnia 16 grudnia 1991 r.* (Dz. U. 1994, nr 11, poz. 38).
19. *Unia bankowa*, M. Zaleska (red.), Difin, Warszawa 2013.
20. Ustawa z dnia 14 grudnia 1994 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym (Dz. U. 1995, nr 4, poz. 18).
21. Ustawa z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym (Dz. U. 2006, nr 157, poz. 1119).
22. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (Dz. U. 1997, nr 140, poz. 938).
23. *Wyniki finansowe banków w 2013 r.*, stat.gov.pl/obszary-tematyczne/podmioty-gospodarcze-wyniki-finansowe (dostęp: 15.04.2014).

The transformation of the Polish banking system in the years 1989–2014

The banking system in Poland after 1989 was one of the fastest growing components of the national economy. Transformations it underwent adapted it to the requirements of market economy. It has a well-developed regulatory sphere composed of an independent central bank, financial market supervision and institutions guaranteeing bank deposits. A large share of foreign capital in the transformation of the commercial banks had a significant influence on the change of ownership relations for the benefit of investors from outside Poland. The banking sector presents a rather low level of concentration. Its financing potential compared to the more developed countries is quite weak. Also, the scope of financial intermediation remains at a lower level than the European average. It can be argued that, while Polish banks are relatively small, they are well capitalized and secure. The stability of the Polish banking system has been verified positive during the recent financial crisis